

Pla de Socialització Preventiva de Violència de Gènere en Centres Educatius d'Educació Infantil i Primària

UT. Revista de Ciències de l'Educació

Juny 2013. Pag. 41-55

ISSN 1135-1438

<http://pedagogia.fcep.urv.cat/revistaut>

**Aïtor Gómez González^a, Joan Cabré Olivé^b, Elena Duque Sánchez^c,
Noemí Martín Casabona^d, Silvia Molina Roldán^e i Marc Sampé Compte^f**

Rebut: 15/05/2013 Acceptat: 01/06/2013

Resum

La violència de gènere és un greu problema social que necessita una resposta immediata i, a més, un treball preventiu per a abordar-la. Tot i que actualment són molts els recursos i les campanyes destinades a la prevenció d'aquesta, els casos no disminueixen i cada vegada afecten persones més joves. En aquest article presentem un projecte d'innovació docent en el qual han participat tres centres d'educació infantil i primària i set investigadors/es de dues universitats catalanes i que ha pretès assessorar i implementar actuacions educatives avalades per la comunitat científica internacional amb el principal objectiu de contribuir a una socialització preventiva de la violència de gènere. D'aquesta manera, a través d'activitats destinades a l'alumnat d'educació infantil i primària així com també al col·lectiu de professorat i al de familiars, en tant que agents que intervenen en l'educació dels nens i nenes, s'ha obtingut un impacte rellevant. Els resultats han mostrat que la formació del professorat així com també la dels familiars té una forta repercussió en la socialització preventiva del nens/es i joves. D'altra banda, cal destacar que a més a més de l'adquisició d'eines i estratègies per a la prevenció de la violència de gènere, les

^a Departament de Pedagogia. Universitat Rovira i Virgili - Tarragona

^b Departament de Pedagogia. Universitat Rovira i Virgili - Tarragona

^c Departament de Pedagogia. Universitat de Girona - Girona

^d Departament de Pedagogia. Universitat Rovira i Virgili - Tarragona

^e Departament de Pedagogia. Universitat Rovira i Virgili - Tarragona

^f Departament de Pedagogia. Universitat Rovira i Virgili - Tarragona

activitats realitzades han permès a l'alumnat obtenir altres resultats vinculats a l'aprenentatge i a la millora de la convivència.

Paraules clau: socialització preventiva, violència de gènere, actuacions educatives d'èxit, evidències científiques

Plan for preventive socialization of gender violence in preprimary and primary schools

Abstract

Gender violence is a serious social problem that needs an immediate response, and more preventive work to address it. Although currently there are many resources and campaigns aimed at preventing it, the number of cases has not reduced and younger people are increasingly being affected. This paper presents a teaching innovation project which involved three primary schools and seven researchers from two Catalan universities. The project aimed at giving advice and implement educational activities supported by the international scientific community with the main aim to contribute to a preventive socialization of gender violence. Thus, through activities aimed at students of primary and pre-primary education as well as the teachers and family members, as agents involved in the education of children, a significant impact has been obtained. The results showed that teacher training as well as family education has a strong impact on the preventive socialization of children and youth. Moreover, in addition to the acquisition of tools and strategies for gender violence prevention, the activities conducted have enabled students to obtain other results related to learning and improvement of coexistence.

Key words: preventive socialization, gender violence, successful educational actions, scientific evidences

Introducció

En aquest article presentem les bases teòriques i algunes de les accions realitzades en el marc del projecte d'Innovació Docent: *Pla de socialització preventiva de violència de gènere en centres educatius d'educació infantil i primària*, desenvolupat durant el curs 2012-2013 gràcies al finançament de l'ICE de la Universitat Rovira i Virgili.

En aquest projecte han participat tres centres educatius d'educació infantil i primària i un equip de set investigadors i investigadores de dues universitats catalanes. Ha comptat amb l'objectiu general de contribuir a establir una base de la socialització preventiva de la violència de gènere en centres educatius d'educació infantil i primària i amb objectius més específics tals com la realització d'activitats destinades a la socialització preventiva de la violència de gènere basades en evidències científiques, dirigides a professorat, alumnat i a familiars de nens i nenes d'educació infantil i primària.

Així doncs, en aquest article trobem un primer apartat on es presenta una aproximació teòrica al tema de la violència de gènere als centres educatius d'educació infantil i primària. D'altra banda, en els apartats dos i tres, ens referim a la prevenció de la violència de gènere des de la legislació, les campanyes que s'organitzen i les accions educatives que es duen a terme així com també expliquem en què consisteix la socialització preventiva de la violència de gènere. En un quart apartat, exposem algunes propostes d'acció que es contemplen des de la socialització preventiva de la violència de gènere, a més a més d'exemples concrets d'activitats desenvolupades al llarg d'aquest projecte.

La violència de gènere als centres educatius d'educació infantil i primària

Durant l'any 2012, només a Catalunya 15 dones van ser assassinades, segons dades del Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya¹. Així mateix, 49 ho van ser a tot l'Estat Espanyol i la majoria d'elles pertanyien al grup d'edat de 21-30 anys. Les dades del 2013 no són tampoc esperançadores. Al juny de 2013 ja són 24 les dones assassinades a l'Estat Espanyol. Per tant, des de l'any 2009 fins a l'actualitat (en menys de cinc anys) 266 dones han estat assassinades per violència de gènere. D'altra banda, segons dades del Instituto de la Mujer², 71 d'aquestes dones eren noies menors de 30 anys, la qual cosa suposa un 28% del total de les víctimes. A més, si atenem a les dades que ens mostren les agressions sexuals a Catalunya, podem observar que durant l'any 2012 la majoria d'agressions han estat a dones menors de 20 anys i fetes majoritàriament per homes que se situen en la franja d'edat d'entre 21 i 30 anys. D'aquesta manera, s'observa com la gent més jove, lluny de desfer-se d'aquesta xacra social, lidera les dades de violència a les estadístiques.

En aquesta mateixa línia, l'any 2008, l'Observatorio contra la Violencia de Género alertava sobre el descens que s'estava esdevenint en l'edat (tant de les persones agressores com de les víctimes). Casos coneguts com el de Maores, de 15 anys, assassinada a Ripollet l'any 2008 per dos companys de classe, amb un dels quals havia mantingut una relació esporàdica; Marta del Castillo, de 17 anys, assassinada l'any 2009 per la seva ex parella a Sevilla; Avellaneda, també de 17 anys, assassinada el novembre de 2011 a Madrid, suposadament per la seva ex parella, o Almudena, de 13 anys, assassinada l'octubre de 2012 a Albacete a mans d'un home de 39 anys amb

qui presumptament havia mantingut una relació sentimental; són alguns exemples de la realitat esmentada.

Aquesta situació també es fa palesa en un estudi recent sobre igualtat i prevenció de la violència de gènere en l'adolescència, dut a terme pel Ministerio de Igualdad (2011), en el qual han participat 11.020 nois i noies de 17 anys de mitjana. Dels resultats de l'estudi, cal destacar que un de cada tres adolescents (32,1%) corre el risc de convertir-se en maltractador; el 4,9% dels adolescents ja han estat víctimes d'algun tipus de violència física o psicològica per part d'algú i el 18,9% de les noies (una de cada cinc) podria ser maltractada en un futur perquè justifica el sexisme i l'agressió com a formes d'enfrontar-se als conflictes. També és destacable el fet que molts i moltes joves no reconeixen determinades actituds com a maltractament. Ens referim a actituds tals com dir a la parella que no serveix per a res, insultar-la, fer-li sentir por o controlar les seves relacions i activitats. En aquest sentit, els resultats del projecte *Violencia de género en las universidades españolas* (2005-2008), mostren que un 33% de les persones a qui es va enquestar no consideren violència de gènere que la parella, ja sigui en el sí duna relació estable o bé esporàdica, t'exigeixi saber amb qui i on ets, un 22% no considera violència que t'impedeixin parlar amb altres persones i un 20% no ho considera, que et persegueixin de manera insistent.

D'altra banda, cal tenir en compte que la violència de gènere es troba present en tots els àmbits de la societat i, per tant, també en els centres educatius, tot i que no existeixen massa dades sobre aquest àmbit. També és rellevant aclarir que la creença que els nens i nenes petits/es no perceben la violència de gènere és falsa. En aquest sentit, cal saber que tota exposició a la violència es converteix en part de la visió del món que tenen els fills i filles (Mayes i Cohen, 2002).

Segons l'Informe Cisneros X (Piñuel i Oñate, 2007), la violència als centres educatius de primària i secundària de l'estat espanyol és d'un 23,30%, sobre una mostra de 24.490 nens i nenes de 14 comunitats autònomes. Si prenem en consideració les dades referides a la diferència per sexes, observem que un 24,40% de nens i un 21,80% de nenes han patit assetjament escolar. En aquest sentit, cal tenir en compte que tot i que algunes recerques centrades en adolescents han posat de manifest la relació que existeix entre l'assetjament escolar i la violència de gènere (Díaz-Aguado i Martínez, 2001; Díaz-Aguado, 2004, 2006), la majoria dels estudis sobre violència escolar no contemplen la dimensió de violència de gènere de manera específica.

Així doncs, es fa palès que les estadístiques i els estudis científics no ens aporten moltes dades quan ens referim a nens i nenes d'educació primària i, encara menys, pel que fa a infants que cursen educació infantil. No obstant això, la realitat i el dia a dia dels centres educatius ens mostra una altra cara de la moneda: corrobora que la violència existeix i, a més, ens mostra que les dinàmiques que massa sovint es produeixen als centres educatius s'orienten a l'acceptació de la violència de gènere com quelcom normalitzat i, per tant, s'estableix la norma de cedir a les pressions d'aquell que t'agredeix. D'aquesta manera, el tractat de manera errònia com a "joc de

nens" centrat en aixecar les faldilles a les nenes, els tocaments no desitjats tapats per algunes persones adultes com a "curiositat per conèixer el cos", els jocs que "obliguen" a escollir nuvi o núvia o a deixar-se fer petons si t'agafen corrents, entre d'altres, conformen alguns d'aquests exemples.

Prevenició de la violència de gènere: legislació, campanyes i accions educatives

La prevenició de la violència de gènere requereix un treball integral amb la implicació de tota la societat. Algunes investigacions (Meraviglia, Becker, Rosenbluth, Sánchez i Robertson, 2003) insisteixen a realitzar prevenició a partir del desenvolupament d'accions formatives orientades tant a l'alumnat com al professorat i als i les familiars. Les respostes a la violència com a problema social no poden venir únicament de les famílies, sinó que tota la comunitat ha de generar-les i, per tant, és necessari prevenir la violència a les escoles i la domèstica amb programes comunitaris. Així, la violència no suposa un problema que les famílies poden eradicar de manera individual sinó que per a que siguin eficaces, la resposta ha d'implicar tota la comunitat, més enllà de la policia i les autoritats (Mayes i Cohen, 2002).

Seguint aquesta línia, es va aprovar la Ley Orgánica 1/2004 de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, en la qual es tracta de manera integral la violència de gènere, posant l'atenció a la tasca preventiva com una de les claus en l'eradicació d'aquesta problemàtica. Així, tot i que l'escola no és l'únic espai on s'ha de desenvolupar aquesta tasca preventiva, sí que es fa palès que és un espai de referència i, per tant, esdevé idoni. La llei recull la necessitat que el professorat pugui accedir a una formació que li permeti desenvolupar actuacions per a prevenir la violència de gènere, sent un precedent en l'avenç cap a un treball integral de prevenició. Al Capítol I, sobre l'àmbit educatiu, l'article 7 ens diu:

Las Administraciones educativas adoptarán las medidas necesarias para que en los planes de formación inicial y permanente del profesorado se incluya una formación específica en materia de igualdad, con el fin de asegurar que adquieren los conocimientos y las técnicas necesarias [...]

En l'àmbit concret de Catalunya, l'any 2008 es va aprovar la *Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista*. En aquesta llei, s'observa un avenç respecte la llei espanyola, ja que aquesta darrera se centra únicament en relacions de parella, mentre que la llei catalana amplia a relacions afectivo-sexuals, contemplant la possibilitat que les relacions esporàdiques també entrin en aquesta legislació.

Tot i la necessitat de formació inicial del professorat establerta per les lleis anteriors, els resultats d'investigacions científiques com la dirigida per Lúcia Puigvert: *Incidencia de la Ley Integral contra la Violencia de Género en la formación inicial del profesorado* (Instituto de la Mujer. Plan Nacional I+D. 2007-2010) indiquen que els plans d'estudis de les diplomatures universitàries de formació del professorat que s'implementen no proporcionen aquesta formació a les futures i futurs mestres.

Tot i així, actualment són molts els esforços que s'estan fent des d'institucions públiques, privades i moviments socials destinats a la prevenció de la violència de gènere. La majoria dels programes i campanyes estan centrats en l'anàlisi del sexisme, les desigualtats i els estereotips que regulen la societat. Algunes campanyes destinades a adolescents es focalitzen més en les relacions amoroses, fent especial incidència en el respecte i la igualtat davant el control i la violència. Així, en diferents Comunitats Autònomes com Catalunya³, Andalusia⁴, La Rioja⁵ o Madrid⁶ es porten a terme tallers en centres educatius, principalment dirigits a nens, nenes i adolescents i, en alguns casos, també s'imparteix formació al col·lectiu de professorat i als i les familiars d'alumnes. En aquests tallers es treballen aspectes tals com la identificació de la violència, mites i realitats sobre violència de gènere, sexisme en els mitjans de comunicació, etc. No obstant això, malgrat l'existència de totes aquestes campanyes i accions, la violència de gènere, com hem vist en les dades anteriors, no s'està reduint.

Socialització preventiva de la violència de gènere

Des del Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats de la Universitat de Barcelona⁷ fa més de 15 anys que es treballa la prevenció de la violència de gènere. En aquest sentit, s'ha desenvolupat la línia de recerca "socialització preventiva de la violència de gènere".

Seguint aquesta línia de recerca, la violència de gènere està directament relacionada amb la socialització en diferents models d'atracció. És a dir, el fet que una persona pateixi o no pateixi violència de gènere en el seu present i/o futur està directament relacionat amb la seva socialització en l'amor, l'atracció, els models masculins i femenins que considera atractius i els que considera rebutjables. Aquesta socialització no es tanca en una socialització primària o secundària sinó que és una socialització al llarg de tota la vida. Totes les interaccions socials (amb els familiars, al centre educatiu, amb el grup d'amics i d'amigues, dels mitjans de comunicació, les relacions que s'estableixen, etc.) van conformant la nostra socialització en uns determinats models d'atractiu.

La línia de recerca es fonamenta en algunes obres de teoria social sobre l'amor i l'atracció. En aquest sentit, recull els plantejaments de Beck i de Giddens, d'Stenberg, de Luhman; tot superant-los quan queden ancorats en explicacions biologicistes o irracionals. Per exemple, Beck planteja que l'amor és social i que el diàleg és essencial per definir les relacions actuals que no són d'una forma determinada sinó com els amants decideixen que siguin. Però, de sobte, torna a la irracionalitat quan planteja que l'amor és com un llamp (Beck i Beck-Gernsheim, 1998) o quan afirma, referint-se a una parella moderna, que no s'estimen sinó que es parlen. Giddens (1992), per la seva part, exposa la democràcia interna i es pregunta encertadament per què no pot ser sexy un home que és bo. No obstant això, no dóna resposta a la qüestió plantejada. D'altra banda, Stenberg, des d'explicacions psicològiques, analitza l'amor i les relacions tot i que també acaba parlant de l'instint. Així doncs, tot i que són

autors/es i obres que serveixen de base, les bases teòriques de la socialització preventiva de la violència de gènere les trobem a l'obra pionera *El amor en la Sociedad del Riesgo. Una tentativa educativa*, de Jesús Gómez (2004).

La idea clau de la socialització preventiva de la violència de gènere és que existeix una vinculació entre atracció i violència. Això vol dir que existeix una socialització majoritària, que no vol dir que sigui única ni que afecti tothom per igual, que promou que aquells models més violents o conflictius siguin considerats més atractius. D'aquesta manera, es genera un model de relacions tradicionals i un model de relacions alternatives (Gómez, 2004). El model tradicional és aquell que s'esdevé fruit de la socialització en l'atracció cap a la violència; un model que fa que es conformin o bé relacions amb persones que exerceixen el poder i la dominació viscudes com a "passionals" i "tempestuoses" o bé relacions amb persones igualitàries viscudes com a "avorrides" i monòtones". Les dues cares de la mateixa moneda. Contràriament, les relacions alternatives es basen en una socialització que rebutja la violència i que promou l'atracció i l'excitació cap a models igualitaris. Dins d'aquest tipus de relació, s'estableixen les relacions igualitàries i passionals, on s'uneixen excitació i bon tracte.

Partint d'aquestes premisses, són diverses les recerques que s'han realitzat, en les quals s'analitza i es corrobora tota aquesta socialització (Flecha, 2012). En aquestes investigacions podem veure com la violència de gènere pot tenir lloc en tot tipus de relacions (no només en relacions de parella) sinó també en relacions esporàdiques (Duque, 2006; Valls, Puigvert i Duque, 2008) i com aquesta socialització genera una atracció cap a models masculins tradicionals (Padrós, 2012). No obstant això, hi ha una bona notícia, tal i com afirma Gómez (2004). I és que tota aquesta socialització es pot transformar.

Així doncs, per treballar la prevenció de la violència de gènere cal generar una socialització que permeti "buidar d'atractiu la violència" i "dotar d'atractiu els models igualitaris". Per això és imprescindible treballar des d'un llenguatge del desig i no des d'un llenguatge de l'ètica (Flecha i Puigvert, 2010). És a dir, no podem quedar-nos amb una educació que ens digui "què ens convé i què no ens convé" o "què és el que està bé que fem i què és el que no". Cal que anem més enllà, que apostem per una educació que aprofundeixi en què desitgem, què ens atrau i com això es vincula o no a la violència. Paral·lelament, s'ha de treballar per a que es produeixi una transformació dels models de masculinitat tradicionals, tan oprimits com dominants (Flecha, Puigvert i Ríos, 2013), cap a models de masculinitat alternatius.

Un altre element primordial a tenir en compte per a que la prevenció als centres educatius es realitzi de manera reeixida és comptar amb la participació de tota la comunitat (Valls i Duque, 2005; Oliver, Soler i Flecha, 2009). Per exemple, el model comunitari o dialògic de resolució de conflictes (Valls i Duque, 2005; Oliver, Soler i Flecha, 2009; Martín i Tellado, 2012) que es desenvolupa en diversos centres educatius es basa en la participació de tota la comunitat, de manera que a través del diàleg igualitari, les famílies i els diversos membres de la comunitat s'impliquen en l'elaboració de normes consensuades i en la seva posterior aplicació. Per tant, és molt

important destacar que la prevenció de la violència de gènere requereix una implicació de tota la comunitat.

Propostes d'acció des de la socialització preventiva de la violència de gènere

En el marc del projecte d'innovació docent que hem desenvolupat al llarg del curs 2012-2013, s'han dut a terme diverses accions per tal d'establir un model de socialització preventiva de la violència de gènere. Cal destacar que s'han realitzat actuacions destinades al col·lectiu de professorat, al de familiars així com també activitats amb els nens/es i nois/es dels centres educatius. La raó que justifica l'elecció dels tres col·lectius respon a la necessitat de fer un abordatge integral d'aquesta problemàtica que afecta o pot afectar tota la societat i, d'aquesta manera, que la prevenció tingui un major impacte.

En primer lloc, pel que fa a les accions destinades al col·lectiu de professorat, cal destacar que s'han realitzat assessoraments als equips directius dels centres educatius participants per tal de donar resposta a les seves necessitats en la implementació d'actuacions educatives que promouen la socialització preventiva de la violència de gènere. A més, s'han ofert xerrades formatives a càrrec d'especialistes en temes d'infància i violència de gènere i s'ha apostat per formar el professorat des del posicionament de violència 0 des dels 0 anys. En aquest sentit, s'ha insistit en la necessitat de defugir, des del naixement, tot allò que contribueix a una normalització de la violència com a quelcom natural en el procés de socialització (per exemple, considerar que "tant és, petons o queixalades, són conseqüències de les emocions que sentim. (...). Per què ho és [un problema] que [un infant] mossegui quan encara no sap expressar sentiments? (Riu, 2009)).

En segon lloc, quant a les accions destinades al col·lectiu de familiars d'alumnes, s'ha realitzat formació per a les famílies d'alumnat de 4t, 5è i 6è de primària, en la qual s'ha parlat de l'èxit educatiu dels nens i les nenes i el vincle que aquest té amb la convivència i la socialització preventiva de la violència de gènere. D'altra banda, s'ha assessorat a les direccions dels centres educatius per tal que poguessin informar les famílies de les diverses actuacions realitzades en el marc del projecte, a la vegada que s'ha desenvolupat un assessorament directe amb representants de col·lectiu de famílies dels centres per tal de donar suport a aquesta socialització preventiva.

D'aquesta manera, la formació del professorat així com també la realitzada a les famílies han permès dotar ambdós col·lectius d'eines i estratègies destinades a la prevenció de la violència de gènere, amb la pretensió d'establir una connexió clara i eficient davant les situacions de violència de gènere que viuen o poden viure els nens i nenes.

En tercer lloc i en relació a les accions destinades a l'alumnat, cal destacar que s'han dut a terme actuacions educatives d'èxit a tots els nivells d'educació infantil i primària. D'aquesta manera, per a l'alumnat dels primers nivells d'educació infantil s'han realitzat activitats tals com videofòrums a partir del capítol "The Good Birds' Club"⁸ de Sesam Street. Es tracta d'un capítol especial de la sèrie Sesam Street per tal d'abordar la temàtica del bullying. Les investigacions rellevants mostren que és imprescindible abordar aquesta problemàtica així com també actuar sempre immediatament davant la violència, ja que l'exposició a la violència comporta conseqüències tals com ansietat, depressió, baixa autoestima, incapacitat de mantenir l'atenció, taxes d'agressió més elevades, trastorn per estrès post-traumàtic en casos de violència greu, etc. (Mayes i Cohen, 2002). D'altra banda, els mateixos autors/es exposen que els nens/es tendeixen a no demanar ajuda als adults perquè poden creure que són dèbils si així ho fan. En aquest sentit, és important que les persones adultes assegurin que el nen/a comprèn que sempre ha d'informar d'un maltractament. Atenent aquestes consideracions, cal dir que aquest capítol de Sesam Street reforça aquestes qüestions, ja que a més a més de tractar el tema de l'amistat i de proporcionar estratègies segures per empoderar els nens i nenes petits/es en l'ajuda als companys/es que ho necessiten, també pretén fomentar en els nens i nenes la idea de cercar l'ajuda d'una persona adulta de la seva confiança quan es troben en situacions difícils.

D'altra banda, amb l'alumnat de P5, s'han desenvolupat actuacions diverses: en primer lloc, s'han dut a terme tertúlies literàries dialògiques a partir de *Les Mil i Una Nits* i *Romeu i Julieta*, dues obres de la literatura clàssica mundial, adaptant-ne el text i emprant material específic. Una altra de les activitats que s'ha realitzat amb els nens i nenes de P5 i també s'ha desenvolupat amb els nens i nenes de 1r curs d'educació primària, ha estat el treball a partir del conte: *Ni un besito a la fuerza*⁹, un conte de Marion Mebes, editat pel Govern d'Aragó, amb el principal objectiu de col·laborar de manera educativa en la prevenció de la violència sexual a menors. Per tal de treballar a través d'aquest conte com a recurs, en primer lloc s'ha llegit el llibre, després s'ha debatut sobre aquest i, finalment, els nens i nenes han treballat a partir de casos hipotètics en els que se'ls preguntava com actuarien si es trobessin en aquella situació. D'aquesta manera, aquest treball ha permès dotar l'alumnat d'eines i estratègies per a fer front a possibles situacions de violència amb què poden trobar-se.

Si ens centrem en els resultats obtinguts amb el treball realitzat amb aquests nens i nenes, cal destacar que a més a més d'aquestes eines i estratègies, la realització de les diverses activitats els ha permès obtenir altres resultats vinculats a l'aprenentatge i a la millora de la convivència. Així doncs, per exemple, l'alumnat d'educació infantil, gràcies a la realització de les tertúlies literàries dialògiques, ha enriquit el seu vocabulari, ha après nous conceptes i coneixements, ha millorat la comprensió lectora i ha augmentat els hàbits lectors i el seu gust per la lectura. Aquests nens i nenes també han après a escoltar atentament, a aixecar la mà per parlar i a respectar el torn de paraula. D'altra banda, han consolidat normes de convivència, han millorat les

relacions socials i l'empatia i han après valors tals com la solidaritat i el respecte. D'aquesta manera, gràcies al debat de temes com el masclisme, l'amor, el respecte, l'amistat i l'odi, entre d'altres, han arribat a conclusions tals com que esdevé necessari tenir cura de les persones a qui estimem i tractar-les bé, la qual cosa contribueix a la socialització preventiva de la violència de gènere.

Quant a l'alumnat de cicle mitjà, s'ha treballat a través de la tertúlia literària dialògica, concretament, de l'obra *Romeu i Julieta*. De la mateixa manera, aquesta obra ha estat debatuda per l'alumnat del darrer curs del cicle superior de primària. Així, a partir de la lectura d'aquesta obra clàssica i a través d'una metodologia participativa, els nens i nenes i els nois i noies han parlat de diversos temes relacionats amb la violència de gènere, que han emanat de l'obra. Així doncs, a manera d'exemple, els nens i nenes de 4t nivell de primària han debatut de temes com l'amor, l'amistat i l'honestedat de sentiments, realitzant aportacions com, per exemple, que cal comptar amb sentiments purs i de viure en pau amb la família i amb totes les persones que ens envolten. Pel que fa al cicle superior, de les tertúlies dutes a terme amb els nois i noies de 6è de primària, han emergit temes com l'amor, l'odi i la violència i l'alumnat ha conclòs que la intolerància i l'agressivitat no condueixen a la felicitat en la pròpia vida ni tampoc en la dels altres.

Cal destacar, que l'alumnat de 4t, 5è i 6è de primària també han tingut l'oportunitat de participar, en el marc d'aquest projecte d'innovació docent, en tallers impartits per l'associació *Homes en Diàleg*¹⁰. Es tracta d'una associació que es va crear el 2007 a partir de la iniciativa d'un grup d'homes provinents del món de l'educació, la sociologia i la investigació en ciències socials per tal de promoure i potenciar models de masculinitat que suposen una alternativa a la masculinitat hegemònica i que es basen en la igualtat i el diàleg.

Les activitats realitzades en aquest sentit, han estat diversos tallers en els quals s'han projectat talls de dues pel·lícules. Un dels films mostra un clar exemple de masculinitat hegemònica en tant que presenta el protagonista com un jove molt atractiu, que agrada tant a nois com a noies i que mostra un comportament violent en tota la trama, incloent violència de gènere. Contràriament, la segona pel·lícula, de caire romàntic, presenta un protagonista que respon a un model de masculinitat alternativa, la qual es presenta com a atractiva, igualitària i dialògica. En els tallers l'alumnat construeix tres llistats diferents, un que conté els valors que tenen la gent que ens tracta bé; un altre amb aquells valors que tenen la gent que no ens tracta bé i, finalment, un tercer llistat amb els valors que mostren els nois que ens agraden. A partir d'aquest exercici, l'alumnat identifica els valors que caracteritzen cadascun dels dos protagonistes presentats a les pel·lícules per tal d'esbrinar si responen al perfil de gent que ens tracta bé o de la que no ens tracta bé.

La realització d'aquesta activitat promou debats com el sorgit en un dels tallers, en el qual els nois i noies experimenten contradiccions en veure que el protagonista que els atrau i els agrada compta amb valors propis de les persones que no ens tracten

bé. De la mateixa manera, s'adonen que el protagonista que presenta tots aquells valors de la gent que ens tracta bé, també és atractiu. Per tant, els debats i les reflexions que han emergit en els diversos tallers han contribuït al treball de l'atractiu i la seva vinculació amb la violència de gènere, promovent una socialització preventiva vers aquesta. A la vegada, la realització d'aquests tallers ha suposat un punt de partida per al professorat responsable de la classe en tant que la satisfacció d'aquests vers la tasca realitzada ha promogut l'interès del professorat per a seguir treballant en aquesta línia.

D'altra banda, cal destacar que actuacions com aquestes contribueixen a evidenciar la necessitat d'incloure una coeducació ja des de l'educació infantil i primària així com també des dels 0 anys, partint de la socialització preventiva. D'aquesta manera, com destaquen les persones responsables dels diversos tallers impartits, és sorprenent veure com els nens i les nenes es tapen els ulls quan veuen una escena d'una pel·lícula en la qual una parella es fa un petó i, en canvi, criden excitats quan hi veuen una baralla.

Per últim, cal dir que les actuacions que s'han desenvolupat en el marc d'aquest projecte d'innovació docent responen a una manera científica de treballar amb l'objectiu de promoure una socialització preventiva de la violència de gènere. A més, des de la mateixa base científica, també hi ha altres actuacions tals com el debat de sèries de televisió, estudis de cas, anàlisi de cançons, entre d'altres, que permeten realitzar aquest treball de socialització preventiva.

D'altra banda, cal destacar que a banda de l'impacte immediat que s'obté gràcies a la implementació d'aquestes actuacions, la realització d'activitats com aquestes produeixen un impacte de caràcter social a mitjà i a llarg termini, ja que aquestes contribucions aconseguixen que des d'edats primerenques els nens i nenes tinguin eines i estratègies per a socialitzar-se rebutjant les situacions de violència de gènere. Així doncs, el treball de socialització preventiva vers la violència de gènere que realitzem avui amb els nostres infants permetrà aconseguir una societat més igualitària i lliure de violència.

Conclusions

A manera de conclusió, podem destacar que la violència de gènere és un problema social que lluny d'esvair-se i malgrat els esforços que es realitzen des d'institucions i moviments socials es manté en la nostra societat. A la vegada, cal dir que les persones més joves, cada vegada més lideren les estadístiques de violència de gènere, augmentant el risc que corren les persones joves de convertir-se en perpetradores de la violència així com també el risc que les nenes i joves siguin maltractades, en tant que justifiquen el sexisme i les agressions com a respostes a les situacions de conflicte.

D'altra banda, les respostes que s'estan proposant per a combatre la violència de gènere des dels centres educatius s'orienten sovint a l'acceptació de la violència de

gènere com quelcom normalitzat, ja des d'edats primerenques i, a més, la majora d'estudis i investigacions que versen sobre violència escolar no contempen de manera explícita i específica la violència de gènere, la qual cosa no contribueix a la seva eradicació ni en facilita la prevenció.

La tasca preventiva que cal realitzar vers la violència de gènere és clau i és corroborada per la legislació actual. D'altra banda, investigacions internacionals demostren que la prevenció d'aquesta xacra social requereix un treball integral i en xarxa i que impliqui a tota la societat. En aquest sentit, cal destacar que és necessari que la formació inicial del professorat inclogui una formació que els permeti desenvolupar actuacions que condueixin a la prevenció de la violència de gènere.

La línia de recerca en la socialització preventiva de la violència de gènere esdevé un element clau en la prevenció i l'abordatge de la temàtica. Atenent el treball realitzat des d'aquest posicionament és rellevant destacar el vincle que existeix entre l'atracció i la violència i la necessitat de fer-hi front, buidant d'atractiu la violència i dotant d'atractiu els models igualitaris, lluny de reproduir i impulsar els models hegemònics. D'altra banda, la participació de la comunitat és un altre aspecte que es destaca des de la socialització preventiva en tant que és indispensable que les famílies i la comunitat s'impliquin, a través d'un diàleg igualitari, en la lluita contra la violència de gènere.

En aquest sentit, el projecte d'innovació docent realitzat i les actuacions avalades científicament que s'han desenvolupat amb el col·lectiu de professorat, amb els familiars d'alumnat i amb els propis nens/es i joves que avui dia ocupen les nostres aules, han promogut la incentivació d'aquesta socialització preventiva. Així, a més a més de dotar d'eines i estratègies tots els col·lectius, s'han obtingut altres resultats col·laterals tals com millores determinades en l'aprenentatge i la convivència.

Per últim, cal destacar que aquestes actuacions també han generat un impacte de tipus social que es farà palès a mitjà i llarg termini en tant que permetrà que els col·lectius se socialitzin des d'un posicionament crític i preventiu de la violència de gènere que impactarà en una societat més igualitària i sense violència de gènere.

Notes

¹ Disponible a:

<http://www20.gencat.cat/portal/site/interior/menuitem.0854800cd4dbc94dca86da5bb0c0e1a0/?vgnextoid=78a6524c3ccb0310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextchannel=78a6524c3ccb0310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnextfmt=default> (Consultat el juny de 2013)

² Disponible a: <http://www.inmujer.gob.es/estadisticas/consulta.do?area=10> (Consultat el juny de 2013)

³ Talla amb els mals rotllos: <http://www.gencat.cat/icdones/tmr/programa1.html> (Consultada el juny de 2013)

⁴ Proyecto Andalucía Detecta:

<http://www.juntadeandalucia.es/institutodelamujer/index.php/coeducacion/programa-para-prevenir-la-violencia-de-genero> (Consultada el juny de 2013)

⁵ Programa de buenos tratos:
<http://www.larioja.org/npRioja/default/defaultpage.jsp?idtab=446949> (Consultada el juny de 2013)

⁶ Talleres de educación en igualdad y prevención de la violencia de género:

http://www.madrid.org/cs/Satellite?c=CM_InfPractica_FA&cid=1132042729908&idTema=1109265604873&language=es&pagename=ComunidadMadrid%2FEstructura&perfil=1142619466326&pid=1273078188154 (Consultada el juny de 2013)

⁷ <http://creaub.info>

⁸ Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=kGhLeDugztY>

⁹ Disponible a:

<http://www.asociacionalanda.org/pdf/Doc1%20ni%20un%20besito%20a%20la%20fuerza.pdf>

¹⁰ <http://homesendialeg.wordpress.com/>

Referències

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1998). *El normal caos del amor*. Barcelona: El Roure.

Díaz-Aguado, M. J. (2006). Sexismo, violencia de género y acoso escolar. Propuestas para una prevención integral de la violencia. *Revista de Estudios de Juventud*, 73.

Díaz-Aguado, M. J. (Dir.). (2004). *Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia*. Tres libros y un vídeo (con tres programas). Madrid: Instituto de la Juventud.

Díaz-Aguado, M. J., & Martínez, R. (2001). La construcción de la igualdad y la prevención de la violencia contra la mujer desde la educación secundaria. Madrid: *Instituto de la Mujer Serie Estudios* nº 73.

Duque, E. (2006). *Aprendiendo para el amor o para la violencia. Las relaciones en las discotecas*. Barcelona: El Roure.

Flecha, A. (2012). Educación y prevención de la violencia de género en menores. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*, 1(2), 188-211.

Flecha, R., & Puigvert, L. (2010). Contributions to social theory from dialògic feminism. A P. Chapman (ed) *Teaching social theory* (163-174). New York: Peter Lang.

Flecha, R., Puigvert, L., & Ríos, O. (2013). The new masculinities and the overcoming of gender violence. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 2(1), 88-113.

Giddens, A. (1992). *La transformación de la intimidad*. Madrid: Cátedra.

Gómez, J. (2004). *El amor en la sociedad del riesgo*. Barcelona: El Roure.

Instituto de la Mujer. *Incidencia de la Ley Integral contra la Violencia de Género en la formación inicial del profesorado*. Plan Nacional I+D (2007-2010).

Instituto de la Mujer. *Violencia de género en las universidades españolas*. Plan Nacional I+D (2005-2008).

Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.

Martín, N., & Tellado, I. (2012). Violencia de Género y Resolución Comunitaria de Conflictos en los Centros Educativos. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*, 1(3) 300-319.

Mayes, L.C., & Cohen, D.J. (2002). *The Yale Child Study Center Guide to Understanding Your Child*. USA: Little, Brown and Company.

Meraviglia, M.G., Becker, H., Rosenbluth, B., Sanchez, E., & Robertson, T. (2003). The Expect Respect Project: Creating a positive elementary school climate. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(11), 1347-1360.

Ministerio de Igualdad. (2011). *Igualdad y prevención de la violencia de género en la adolescencia*. Financiado por el Ministerio de Igualdad. Gobierno de España.

Observatorio Contra la Violencia de Género en España (2008). *Informe Anual*.

Oliver, E., Soler, M., & Flecha, R. (2009). Opening schools to all (women): efforts to overcome gender violence in Spain. *British Journal of Sociology of Education*, 30(2), 207-218.

Padrós, M. (2012). Modelos de atractivo masculino en la adolescencia. *Masculinities and Social Change*, 1(2), 165-183.

Piñuel, I., & Oñate, A. (2007). *Acoso y Violencia Escolar en España: Informe Cisneros X*. Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo.

Riu, I. (2009). Petons i queixalades. *Infància: educar de 0 a 6 anys*, 170, 40-41.

Valls, R., & Duque, E. (2005). *Prevenió de la violència de gènere en el context educatiu a partir de noves formes d'organització escolar*. Barcelona: Institut Català de la Dona - Generalitat de Catalunya.

Valls, R., Puigvert, L., & Duque, E. (2008). Gender violence amongst teenagers. *Violence Against Women*, 14(7), 759-785.

Nota biogràfica

Aitor Gómez González. Doctor professor del Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili. Línies de recerca: Comunitats d'Aprenentatge, Coeducació, Exclusió Social i Cohesió Social, Polítiques de Benestar i Mercat Laboral.

Universitat Rovira i Virgili. Departament de Pedagogia. Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia. Ctra. de Valls, s/n Campus Sescelades. Edifici Ventura i Gassol, 2a planta, despatx núm., 13. 43007, Tarragona. Adreça electrònica: aitor.gomez@urv.cat

Joan Cabré Olivé. Estudiant del Doctorat en Tecnologia Educativa: e-learning i gestió del coneixement a la Universitat Rovira i Virgili. Becari de docència i recerca al Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili. Línies de recerca: Comunitats d'Aprenentatge, Tecnologies de la Informació i la Comunicació, Multiculturalisme i Societat de la Informació, Participació i desenvolupament comunitaris.

Elena Duque Sánchez. Doctora professora del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona. Línies de recerca: Violència de gènere, Coeducació, Comunitats d'Aprenentatge i Multiculturalisme.

Noemí Martín Casabona. Estudiant del Doctorat en Tecnologia Educativa: e-learning i gestió del coneixement a la Universitat Rovira i Virgili. Becària de docència i recerca al Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili. Línies de recerca: Comunitats d'Aprenentatge, Tecnologies de la Informació i la Comunicació, Multiculturalisme i Societat de la Informació, Participació i desenvolupament comunitaris.

Silvia Molina Roldán. Doctora professora associada al Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili. Professora associada al Departament de Didàctica de les Matemàtiques i Ciències Experimentals de la Universitat Autònoma de Barcelona. Línies de recerca: Educació Inclusiva i Comunitats d'Aprenentatge.

Marc Sampé Compte. Estudiant del Doctorat en Tecnologia Educativa: e-learning i gestió del coneixement a la Universitat Rovira i Virgili. Becari de Recerca i Docència de la Generalitat de Catalunya al Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili. Línies de recerca: Comunitats d'Aprenentatge, Tecnologies de la Informació i la Comunicació, Teoria i Història de l'Educació.

